

การวิจัยเชิงคุณภาพขั้นแนะนำ

สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์

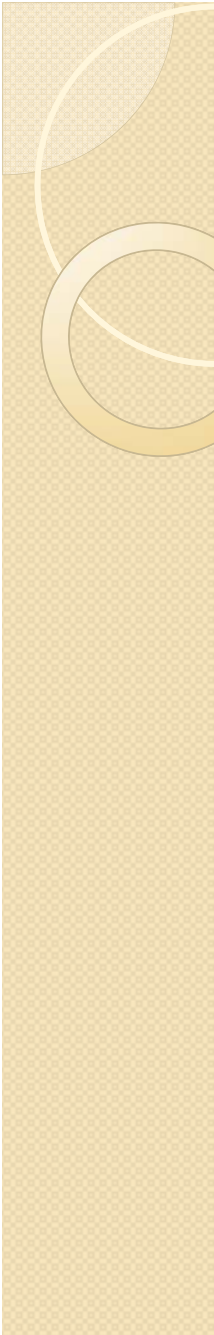
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์

สาขาวิชาสังคมศาสตร์ (พัฒนาสังคม)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

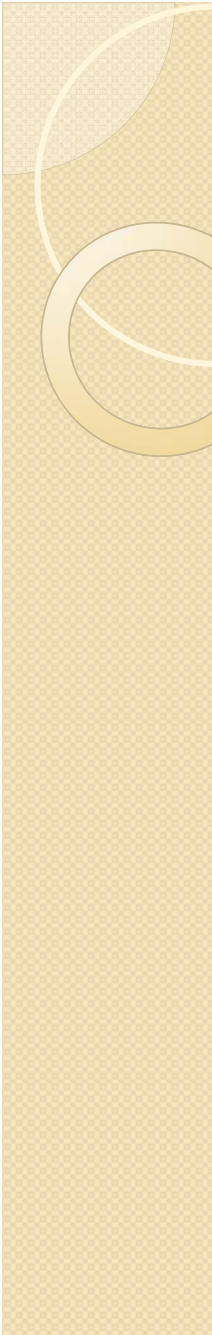
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Introduction to Qualitative Research

Contents

1. หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ
3. การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเชิงคุณภาพ
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ

Introduction to Qualitative Research

กระบวนทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

- กลุ่มตีความนิยม (Interpretative Social Science) – เป็นกระบวนทัศน์กระแสต้าน (Critical Stream) ซึ่งเริ่มต้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พร้อมกับ Positivism)
- **Max Weber** เชื่อว่าเป้าหมายของสังคมศาสตร์ คือ การกระทำทางสังคม (Social Action) และการอธิบายการกระทำดังกล่าว ทำได้โดยการทำความเข้าใจเชิงการตีความ (Verstehen)

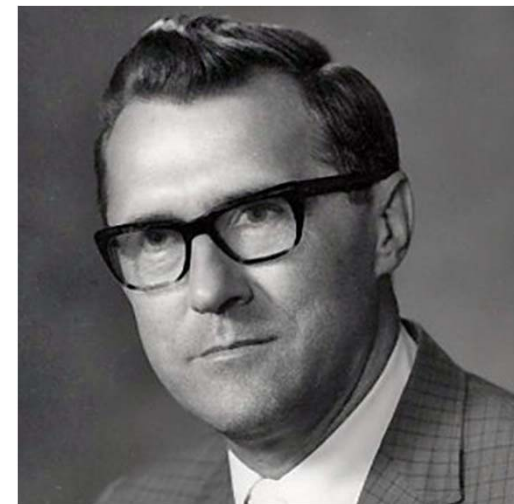
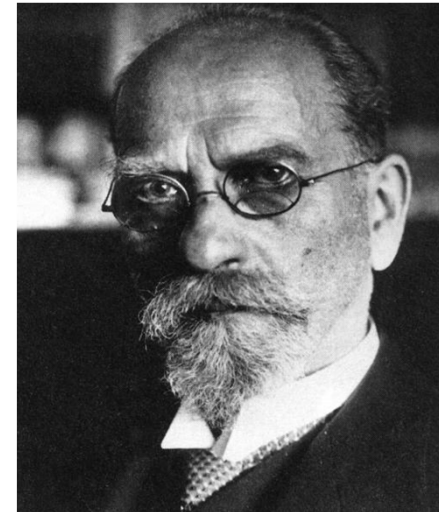
กระบวนการทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ (ต่อ)

- กลุ่มตีความนิยม (Interpretative Social Science) – เป็นกระบวนการที่มุ่งทำความเข้าใจการกระทำ แนวปฏิบัติ และรูปแบบของวิถีชีวิตของผู้คนที่นำมาศึกษา เพื่อที่จะรู้ถึงแบบแผนและความหมายซึ่งก่อให้เกิดการกระทำหรือปรากฏการณ์ทางสังคมขึ้น อย่างมีเหตุผล

ปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism)

- ปรัชญาปรากฏการณ์นิยมทางปรัชญามีต้น
ความคิดมาจากนักปรัชญาชื่อ
Edmund Husserl โดยมีนัก
ปรัชญาอีกคนหนึ่ง คือ **Alfred
Schultz** เป็นผู้สืบทอดจนเป็นที่
นิยมใช้เป็นปรัชญาหนึ่งใน
การศึกษาสังคมกระทั่งถึงปัจจุบัน

ปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism)

- สารของปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism) คือ สังคมมนุษย์มีลักษณะเคลื่อนไหว (dynamic) อยู่ตลอดเวลา **ปรากฏการณ์ทางสังคมจึงมีสภาพแตกต่างกันตาม**
ลักษณะเฉพาะของมนุษย์ที่เป็นสมาชิกของสังคม มีการรับรู้
ให้ความหมายและแสดงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตาม
สภาพแวดล้อม และบริบท (context) ซึ่งตนอาศัยอยู่ ณ
เวลานั้น (Time & Space)

ปรัชญาปรากฏการณ์นิยม (Phenomenalism)

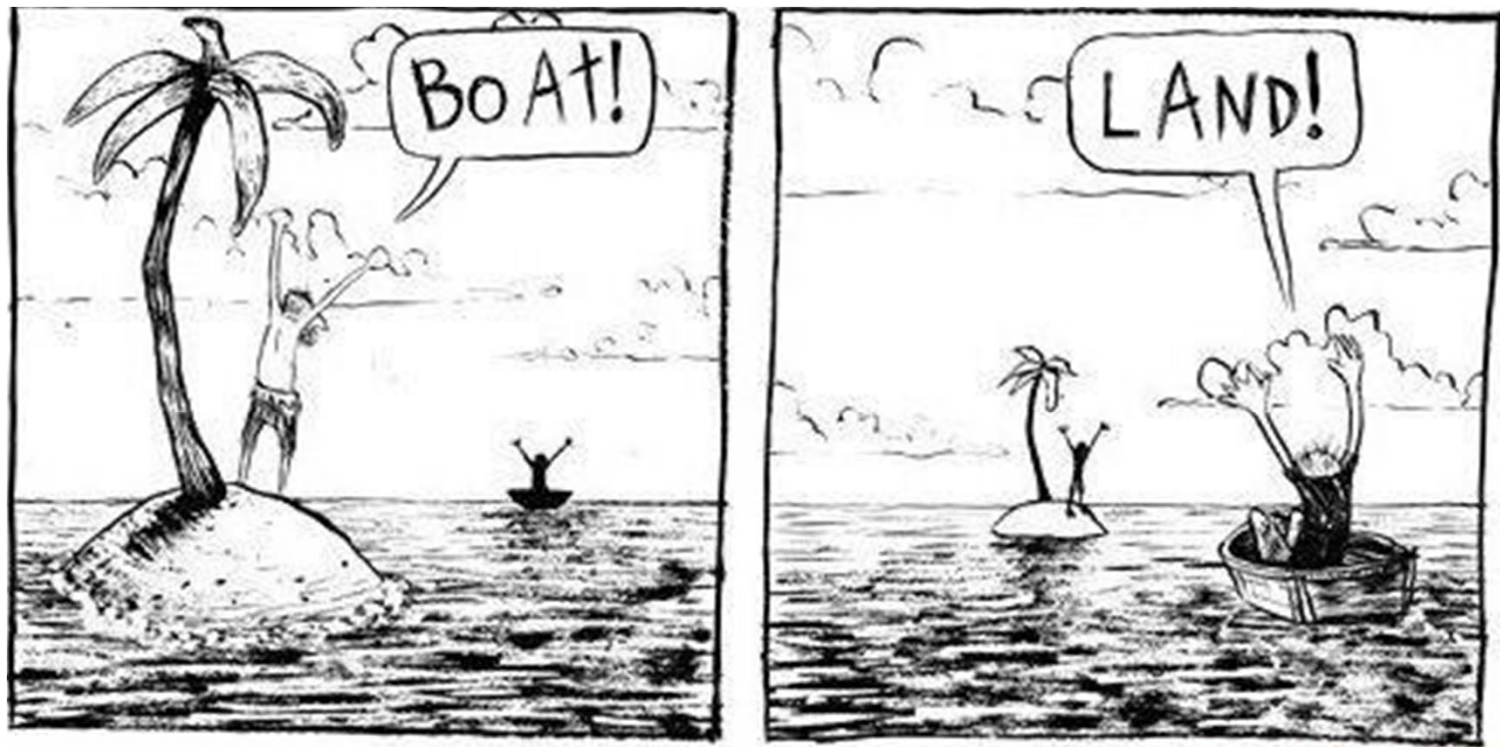
- เชื่อว่ามนุษย์จะเป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาพการณ์ขึ้น โดยที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาพการณ์หรือระเบียบสังคม เมื่อเป็นดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายสิ่งต่างๆในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร (Social Order)
- นักปรากฏการณ์นิยมเน้นการศึกษากระบวนการเหล่านี้ภายหลังในสังคมหรือจากความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกสังคมที่เขาศึกษานั้น ส่วนใหญ่มักจะอาศัยเทคนิคการให้สมาชิกได้หยุดดำเนินชีวิตตามปกติชั่วคราว แล้วให้คิดว่าความจริงนี้ควรเป็นอย่างไร

การวิจัยเชิงคุณภาพ

- เป็นการวิจัยที่แสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry) ซึ่งเป็นการภาพรวมทุกมิติ (Holistic Perspective) โดยตัวผู้วิจัยเองเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น
- ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึนึกคิด คุณค่าของมนุษย์ และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว
- เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis)

การกำหนดหัวข้อการวิจัยเชิงคุณภาพ

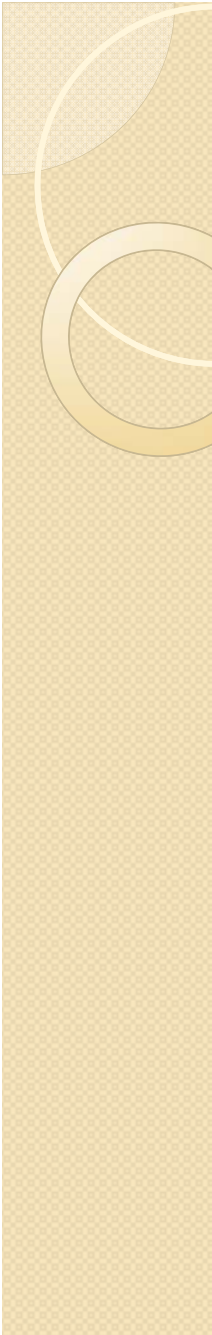
- จากการสังเกตการณ์เฉพาะหรือระบบใดๆที่มีขอบเขตแน่นอนภายในระยะเวลาและบริเวณพื้นที่หนึ่งๆ
- จากประสบการณ์ส่วนบุคคลจากการเก็บข้อมูลหลักฐานในสนามการวิจัย ภายใต้กระบวนการคิดแบบอุปนัย
- มุ่งเน้นหาคำตอบของคำถาม “อย่างไร – How?” และ “ทำไม – Why?” เป็นหลัก
- หัวข้อปัญหาอาจได้รับการปรับเปลี่ยนหรือกำหนดขึ้นใหม่ได้
- โจทย์การวิจัยสามารถเขียนให้อยู่ในรูปของจุดมุ่งหมายและคำถามการวิจัย

Reinvented by dlafarga for iFunny :)

ifunny.mobi

Introduction to Qualitative Research

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

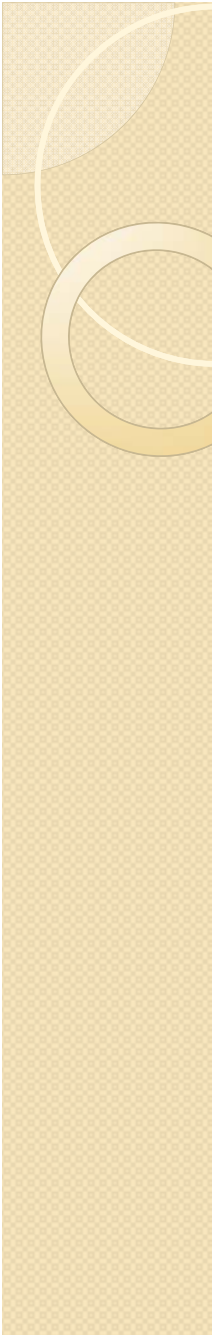
Introduction to Qualitative Research

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

- ตามปกติใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
- ในการเริ่มต้นเก็บข้อมูล ควรเริ่มจากการแนะนำตัวต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงผลที่จะได้จากการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าใจและทราบถึงเป้าหมายของการวิจัย
- ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยต้องระมัดระวังกิริยาท่าทางและการแสดงออก โดยใช้คำพูดที่ให้การยอมรับ ให้เกียรติ และมีความจริงใจ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย พร้อมกับสังเกตอาการปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- คำขอบคุณและการกล่าวลาเป็นเรื่องสำคัญ

การสังเกตในการวิจัยเชิงคุณภาพ

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม = เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม แล้วสังเกตแบบแผนความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ และการให้ความหมายโดยคนใน
- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม = มองดูอย่างมีจุดหมาย (“ซอม” ไม่ใช่ “จอบ”) ไม่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ แต่เฝ้าดูปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมาย

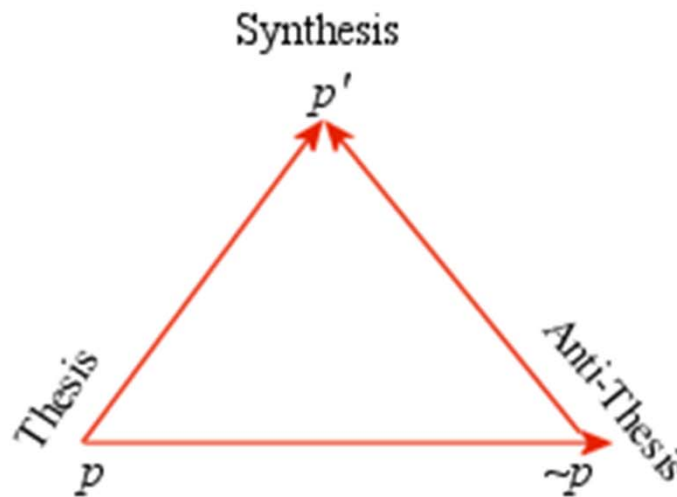

การตรวจสอบคุณภาพ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

Introduction to Qualitative Research

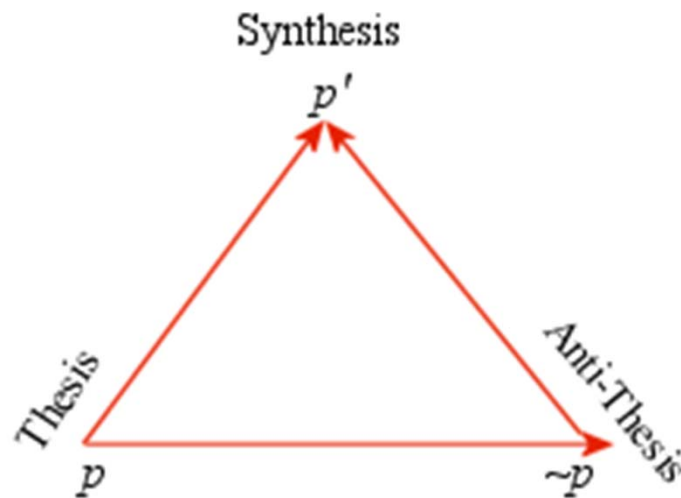
การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การแสวงหาความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน
- ใช้หลักการเดียวกับวิธีวิภาษวิธี (Dialectical Method)

Triangulation

ข้อสรุป ค. นายหน้าแรงงานช่วยเหลือ
แรงงานเพราะเป็นคนบ้านเดียวกันและ
อยากได้เงินค่าหัว

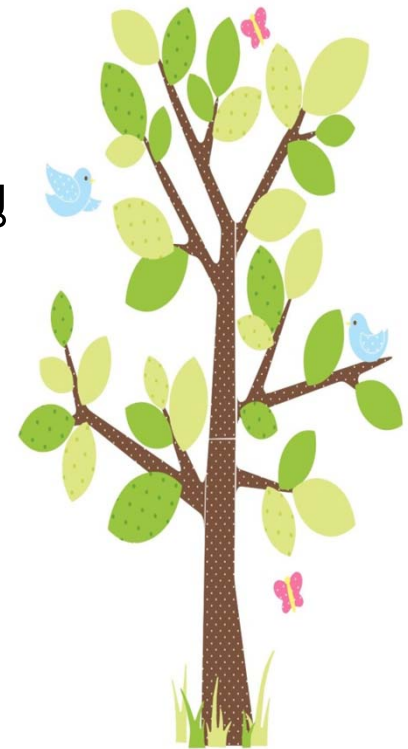

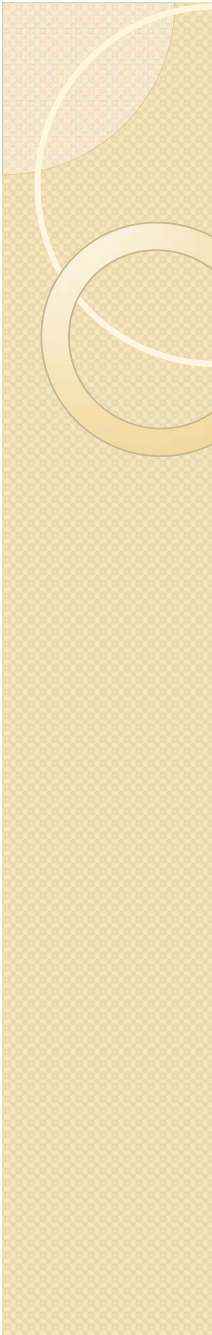
ข้อสรุป ก. นายหน้าแรงงาน
ช่วยเหลือแรงงานเพราะเป็น
คนบ้านเดียวกัน

ข้อสรุป ข. นายหน้าแรงงาน
ช่วยเหลือแรงงานเพราะอยาก
ได้เงินค่าหัว

Type of Triangulation

- การตรวจสอบโดยใช้วิธีการต่างกัน
(Methodological Triangulation)
- การตรวจสอบโดยใช้แหล่งข้อมูลต่างกัน
(Data Sources Triangulation)
- การตรวจสอบโดยใช้ผู้เก็บข้อมูลต่างกัน
(Investigator Triangulation)
- การตรวจสอบโดยใช้เครื่องมือต่างกัน
(Instrument Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ

Introduction to Qualitative Research

ลักษณะของข้อมูลเชิงคุณภาพ

- เน้นการพรรณนา
- เป็นนามธรรม
- ซับซ้อน
- เชิงลึก
- มีลักษณะอ้างอิง
- มีพลวัตค่อนข้างสูงในบริบท สถานที่และเวลา

การจัดเตรียมข้อมูลเชิงคุณภาพ

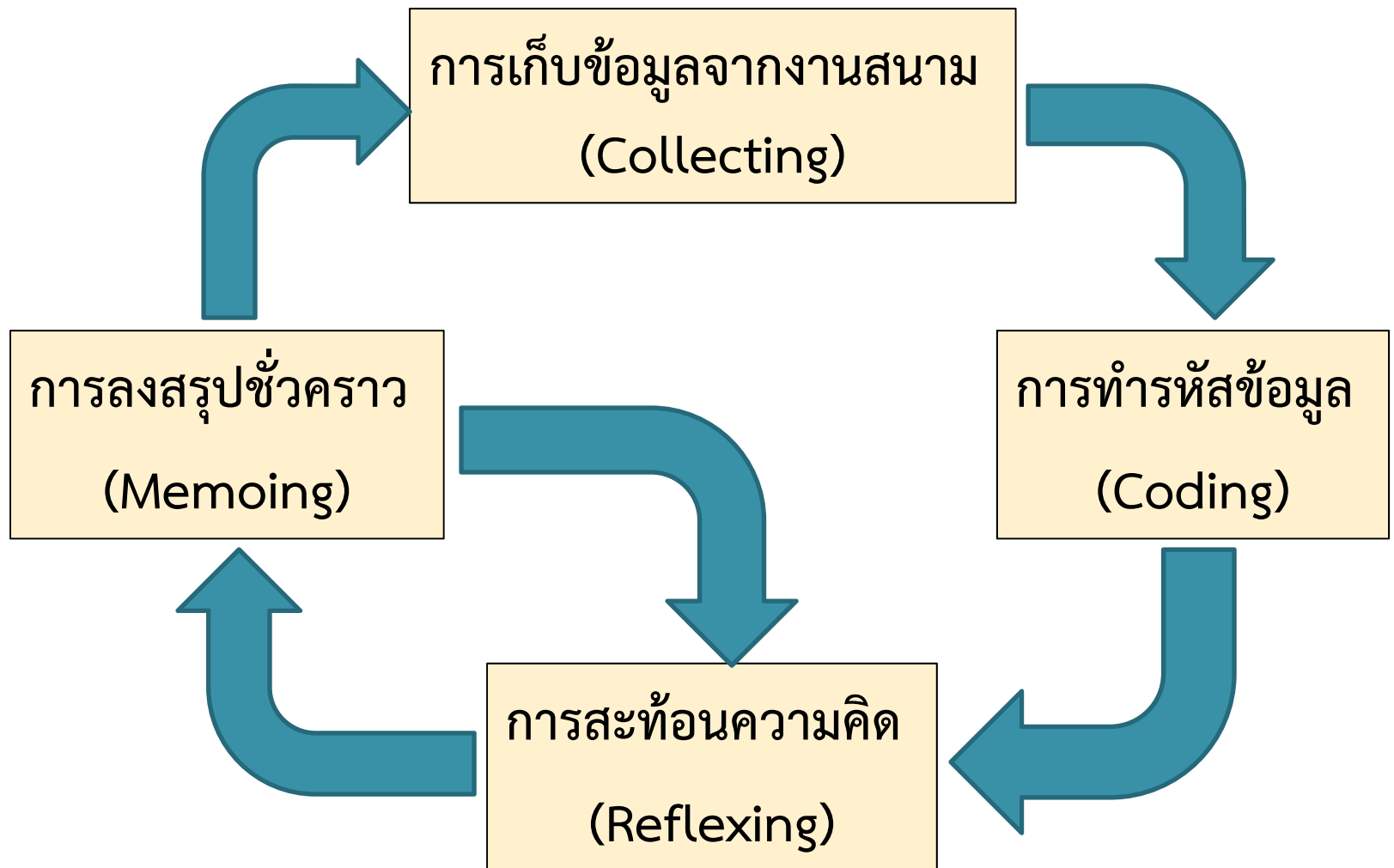
- เป็นการจัดระเบียบทางกายภาพของข้อมูล ได้แก่ การถอดเทปบันทึกเสียงและบรรณาธิกรณ์ข้อมูลจากบันทึกสนาม (Field Note)
- ควรจัดพิมพ์ข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แนะนำให้ใช้โปรแกรม Microsoft Word
- รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ภาพ แผนที่
- วิเคราะห์ข้อมูลอาจทำโดยระบบมือ หรือโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Computer-Assisted Qualitative Data Analysis)

เงื่อนไขในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

- การวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บข้อมูล
- ข้อมูลจากมุมมองของคนใน (Emic)
- สร้างข้อสรุปชั่วคราวแล้วพิสูจน์ซ้ำ
- นักวิจัยต้องทำการวิเคราะห์ด้วยตนเอง

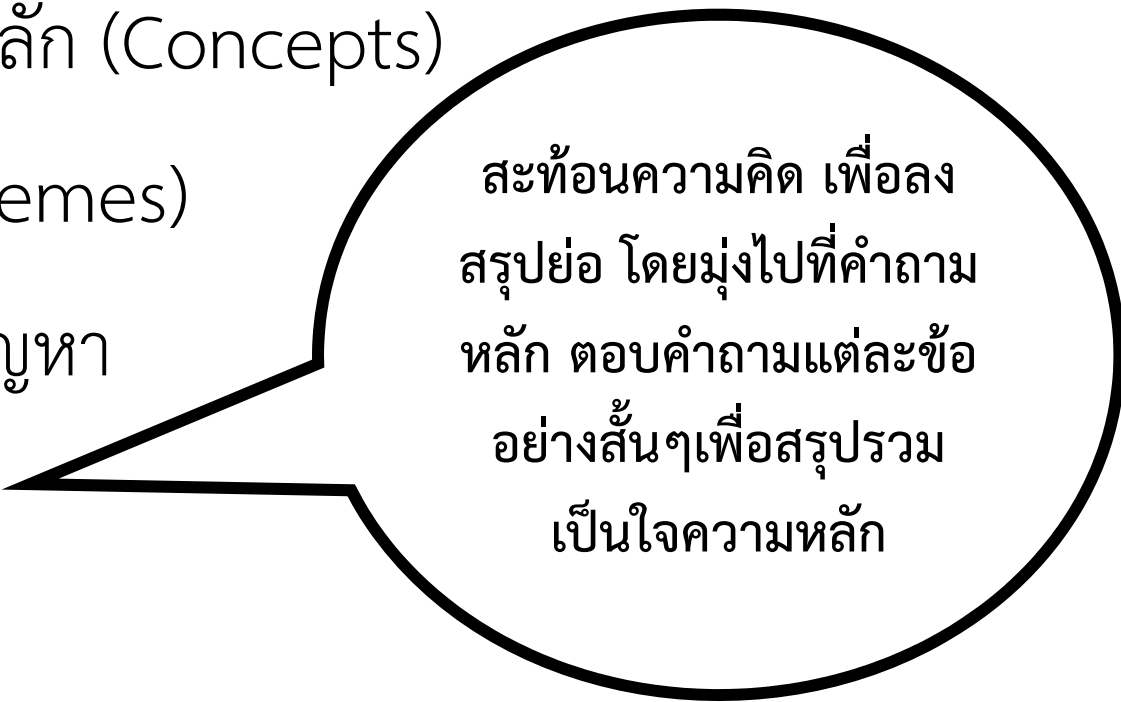
ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การเก็บข้อมูลจากงานสนาม (Collecting)

- พิจารณาข้อมูลภาคสนามว่ามีสิ่งต่อไปนี้อะไรบ้าง

- มโนทัศน์หลัก (Concepts)
- หัวข้อ (Themes)
- ประเด็นปัญหา
- คำถาม

สะท้อนความคิด เพื่อลง
สรุปย่อ โดยมุ่งไปที่คำถาม
หลัก ตอบคำถามแต่ละข้อ
อย่างสั้นๆเพื่อสรุปรวม
เป็นใจความหลัก

แนวทางในการตีความสรุป

- การเข้าสนามครั้งนี้มีหัวข้อหลัก หรือประเด็นปัญหาอะไรบ้าง
- การเก็บข้อมูลครั้งนี้เกี่ยวข้องกับคำถามใดและตัวแปรใดในกรอบการวิจัยขั้นต้น
- มีเหตุการณ์อะไร มีใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง
- การเก็บข้อมูลครั้งนี้เกิดข้อสรุปชั่วคราว หรือข้อสันนิษฐานอะไรบ้าง

2. การทำรหัสข้อมูล (Coding)

- การทำรหัสสามารถทำได้กับ วลี ประโยค หรือย่อหน้า
- การทำรหัสเพื่อเรียกข้อมูลขึ้นมาหรือใช้เรียบเรียงข้อมูล
- สะดวกต่อการค้นหา กลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคำถามวิจัย
ข้อสมมติฐาน หรือ Themes
- การทำรหัส มี 2 ลักษณะ
 - สร้างรหัสชั่วคราวก่อนลงสนาม
 - สร้างรหัสหลังลงสนามแล้ว

ข้อควรพิจารณาในการทำหัตถ์

- การตีความ (Interpret) อยู่บนฐานของกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และประสบการณ์
- มีหัตถ์ที่เป็นตัวแปรเชิงมโนทัศน์ (Concept) หรือไม่
- ถ้ามี ควรมีการนิยามปฏิบัติการเพื่อที่จะสามารถทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และสามารถใช้อย่างคงเส้นคงวาโดยเฉพาะในการทำวิจัยหลายคน

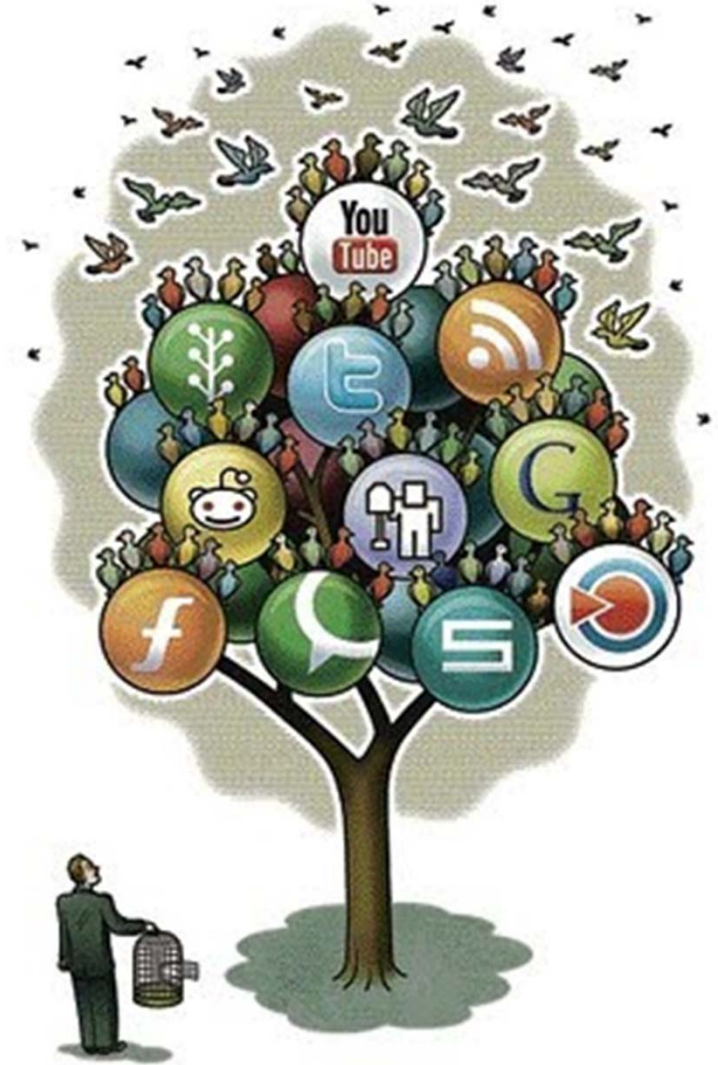
[illegible]

ที่มา : สุรางค์ จันทวานิช. (2547). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทคนิคการจำแนกข้อมูลเพื่อการลงรหัส

- จำแนกกลุ่มคำในชุด
- มองหาความสัมพันธ์ร่วม
 - เป็นประเภทของ
 - เป็นวิธีหนึ่งของ
 - เป็นส่วนหนึ่งของ
 - เป็นเหตุผลของ
 - เป็นขั้นตอนในการ
 - ใช้แทน
- ระบุคำหลัก = Coding

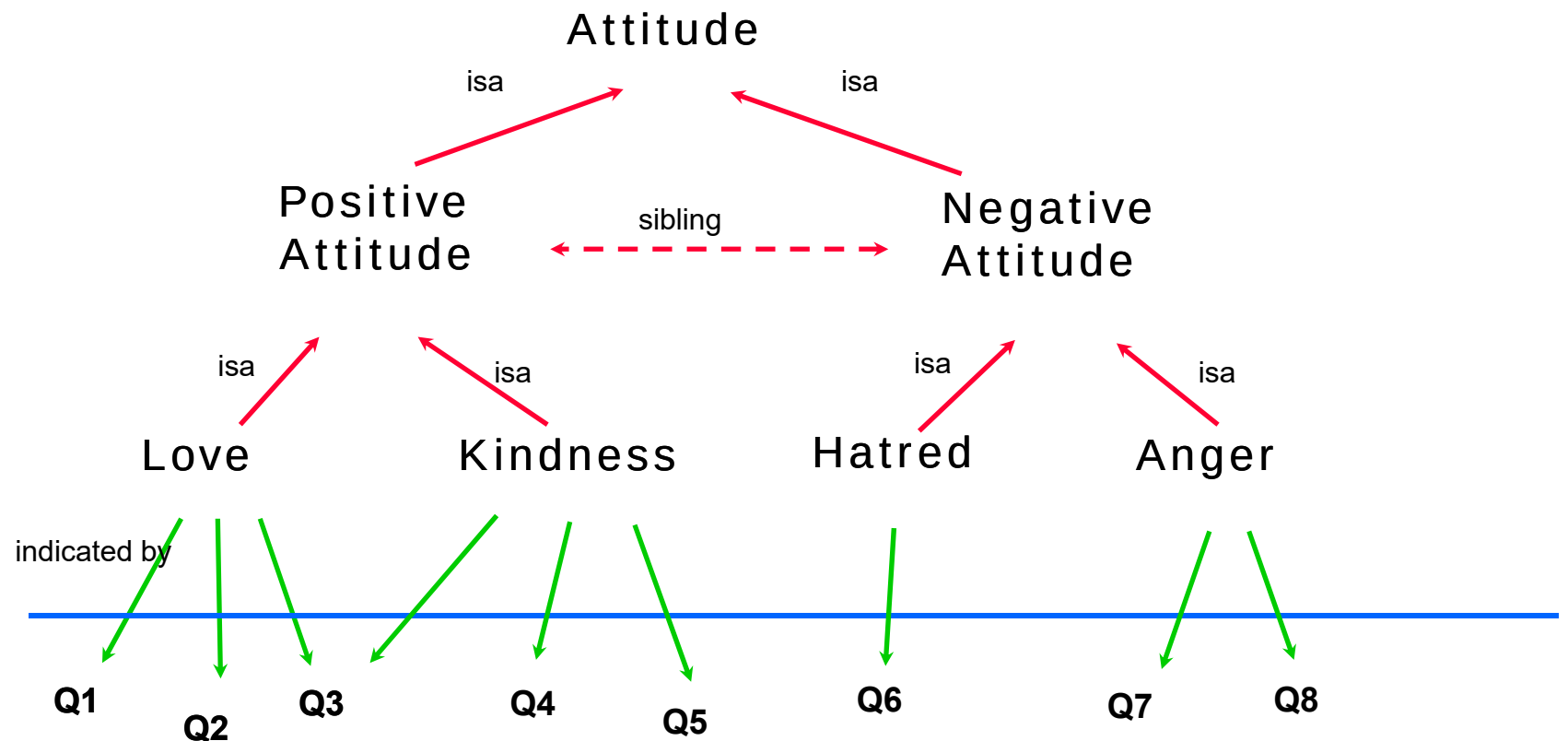

เทคนิคการจำแนกข้อมูลเพื่อการลงรหัส

กลุ่มคำในชุด	ความสัมพันธ์ร่วม	คำหลัก
- ผิดกฎหมาย - ไม่มีสังกัด - ชอบบังคับคนงาน - เอาผลประโยชน์ทำเดียว - อยู่กับผู้ที่มีอิทธิพล	เป็นลักษณะของ	สายนายหน้า
- ถูกกฎหมาย - สังกัดบริษัทจัดหางาน - ช่วยเหลือคนบ้านเดียวกัน - ทำตามขั้นตอนกฎหมาย - อยู่กับผู้ที่มีอิทธิพล	เป็นลักษณะของ	นายหน้าแรงงาน

เทคนิคการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อการตีความ

ชนิดของ ข้อมูล/ เหตุการณ์	จาก (ที่ไหน เมื่อไหร่)	พฤติกรรม (ทำอะไร)	แบบแผน พฤติกรรม (อย่างไร)	ความ สัมพันธ์ (กับใคร)	การมีส่วนร่วม (ใครบ้าง)	ความหมาย (ทำไม)
นายหน้า แรงงาน	พื้นที่ หมู่บ้าน เวลาทำงาน	อธิบาย ขั้นตอนการ วิ่งไปทำงาน ต่างประเทศ	มีแบบแผน ตามที่บริษัท กำหนด	ลูกค้า (คนงาน)	บริษัท จัดหางาน ต้นสังกัด	ทำงาน ภายใต้ กฎหมาย
สาย นายหน้า	พื้นที่ หมู่บ้าน เวลาทำงาน	โน้มน้าวให้ คนงานอยาก ไปทำงาน ต่างประเทศ	ใช้วาทศิลป์ หรืออำนาจ ชี้นำ	ลูกค้า (คนงาน)	ทีมงาน สาย นายหน้า	ทำงานโดย ไม่สนใจ กฎหมาย

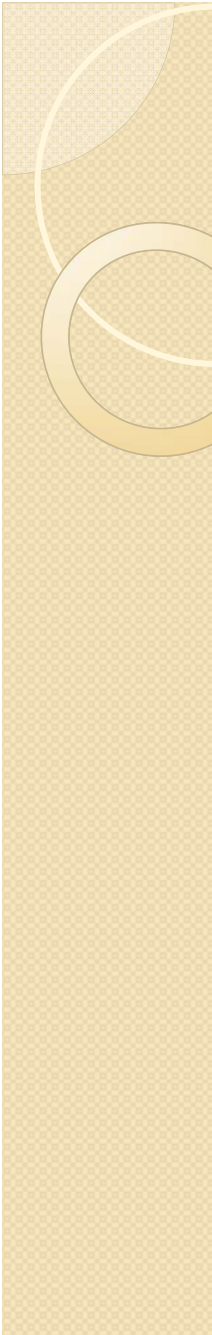

3. การสะท้อนความคิด (Reflexing)

- เป็นการทบทวน ไตร่ตรอง และตรวจสอบ กลุ่มข้อมูล ที่ถูกทำให้สว่าสอดคล้องตามตัวแปรเชิงมนทัศน์ และ นิยามปฏิบัติการหรือไม่
- หากไม่สอดคล้อง ต้องพิจารณาว่าจะปรับข้อสรุปใหม่ อย่างไร อะไรคือจุดเปลี่ยนแปลง และมีความสำคัญ อะไรจึงต้องเปลี่ยน

4. การทำข้อสรุปชั่วคราว (Memoing)

- เป็นการเขียนความคิดในเชิงทฤษฎีที่ได้จากการทำรหัสข้อมูล และความสัมพันธ์ของรหัสข้อมูลที่ทำอยู่นี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจขึ้นมา
- การสรุปชั่วคราวอาจอยู่ในรูปของประโยค ย่อหน้า หรือเป็นข้อความยาว 2-3 หน้าก็ได้

ประโยชน์ของการทำข้อสรุปชั่วคราว

- เพื่อกระจ่างในความคิด
- เมื่อมีความคิดใหม่ผุดขึ้นมา
- เพื่อเชื่อมโยงข้อมูล
- เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างจากรหัสเดิมที่มีอยู่

Introduction to Qualitative Research

ผศ.ดร.ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์

สาขาวิชาสังคมศาสตร์ (พัฒนาสังคม)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อีเมล thanacha@kku.ac.th

โทร. 091-0562608219

facebook.com/thanapauge.chamaratana

